

1. Грабович Г. Українсько-російські літературні взаємини в ХІХ ст.: постановка проблеми. *До історії української літератури. Дослідження, есе, полеміка*. Гарвардська серія; вип. 1. Київ, 1997. С. 196–237.
2. Makowski St. Juliusz Słowacki: Narodziny poety “szkoły ukraińskiej». *Україна і Польща доби романтизму: образ сусіда : матеріали міжнародної конференції, присвяченої 190-річчю з дня народження Юліуша Словацького. Кременець, 8–11 вересня 1999 року* / ред.-упоряд. А. Ломакович [та ін.]. Кременець : Кременецький педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка, 2000. С. 37–50.
3. Остапчук О. Мовні шати пропаганди: відозви польських повстанців до мешканців України під час повстань 1830–31, 1848 рр. (тексти та лінгвістичний коментар). *Slavia Orientalis*. 2010. Т. LIX (4). S. 511–546.
4. Pyśma Tymka Padurzy. Wydanie posmertne z awtohrafii. Lwów, 1874.
5. Piu kopy kazok napysau Spirydon Ostaszewski dla wesołoho mira. Wilno, 1850.
6. Спиридон Осташевський // Українською мовою натхнені (польські поети, що писали українською мовою) / упоряд. та примітки Р.Ф. Кирчіва та М.П. Гнатюка ; ред. кол.: М.П. Бажан та інші. Київ : Радянський письменник, 1971. С. 174–216.
7. Strycharska-Brzezina M. Kozak ukraiński. Studium językowe. Kraków : Universitas, 2005. 376 s.

Ірина Заваринська,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ПОРІВНЯЛЬНО-ДИДАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОНОМАСТИКОНУ В СТРУКТУРІ ПОЛЬСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Порівняльно-дидактичний аналіз ономастикону в структурі фразеологізмів польської та української мов є потужним інструментом для **формування лінгвокраїнознавчої компетенції**. Цей підхід дозволяє не лише глибше зрозуміти мовні особливості, але й розкрити культурні, історичні та

соціальні реалії обох народів, що є невід'ємною частиною міжкультурної комунікації.

Ономастикон у лінгвістиці охоплює власні назви (імена людей, географічні назви, назви міфічних істот, історичних подій тощо). У фразеологізмах власні назви часто виступають як ключові компоненти, що надають вислову особливого колориту та семантичної наповненості [2, с. 104].

У сучасних наукових дослідженнях (А. Загнітко, Р. Тимошуко, В. Сосновський, Л. Бабій, І. Вербицька) активно піднімають питання про те, що традиційні методи викладання не завжди забезпечують достатній рівень залучення учнів та ефективності засвоєння фразеологічних одиниць.

У зв'язку з цим, **актуальність** дослідження зумовлена кількома чинниками. По-перше, ефективне викладання іноземних мов вимагає інтеграції не лише мовних, а й культурних аспектів, де ономастичні фразеологізми відіграють ключову роль у формуванні лінгвокраїнознавчої компетенції. По-друге, порівняльний аналіз польських та українських фразеологізмів з ономастичним компонентом дозволяє виявити спільні та відмінні риси у мовних картинах світу двох близькоспоріднених культур, що є особливо цінним для студентів, які вивчають обидві мови. По-третє, традиційні методи викладання фразеології часто не забезпечують достатнього рівня засвоєння цих складних мовних конструкцій, що вимагає розробки та впровадження інноваційних дидактичних підходів.

Таким чином, дане дослідження сфокусоване на порівняльно-дидактичному аналізі ономастикону в структурі польських та українських фразеологізмів з метою обґрунтування його потенціалу як дієвого засобу формування лінгвокраїнознавчої компетенції.

Метою дослідження є здійснення порівняльно-дидактичного аналізу ономастикону в структурі польських та українських фразеологізмів задля обґрунтування його потенціалу як ефективного засобу формування лінгвокраїнознавчої компетенції.

Реалізації поставленої мети передбачає виконання завдання – здійснити комплексний лінгвістичний та зіставний лінгвокультурологічний аналіз ономастичних фразеологічних одиниць у польській та українській мовах з

метою розробки та експериментальної перевірки ефективності методичних рекомендацій щодо їх інтеграції у процес викладання як іноземних, спрямованих на формування лінгвокраїнознавчої компетенції студентів.

Порівняння функціонування ономастикону в польських та українських фразеологізмах виявляє як спільні риси, зумовлені географічною близькістю та історичною взаємодією, так і значні відмінності, що відображають унікальні культурні траєкторії [2, с. 104].

Наприклад, спільними елементами можуть бути *біблійні імена*: укр. *адамове ребро* (щось невід'ємне, що стосується жінки); пол. *ewin grzech* (гріх Єви, перворідний гріх). Ці приклади демонструють спільне культурне коріння, засноване на християнській традиції.

Водночас, існують фразеологізми, що містять *національно-специфічні оніми* [2, с. 104]: укр. як *Пилип з конопель* (недоречно, зненацька); пол. *polak mądry po szkodzie* (поляк розумний після шкоди, тобто заднім числом). Ці приклади ілюструють, як ономастикон відображає національний менталітет, історичний досвід та специфічні стереотипи, що існують у суспільстві.

Лінгвокраїнознавча компетенція – це сукупність знань про культуру, історію, реалії країни, мова якої вивчається, що допомагає адекватно розуміти й інтерпретувати комунікативні акти носіїв мови. Аналіз ономастикону у фразеології є ефективним засобом її формування з кількох причин [2, с. 104].

Однією із них є розширення фонових знань. Кожен фразеологізм з ономастичним компонентом є своєрідним "віконцем" у світ культури. Знаючи походження вислову як *Пилип з конопель*, студент дізнається про образ типового українського селянина, його побут, що сприяє розумінню національного характеру. Аналогічно, вивчення фразеологізму *rzucić się jak filip z konopi* (кидатися як Філіп з конопель, тобто нерозсудливо, безпідставно) у польській мові, де "Філіп" може асоціюватися з простим, дещо незграбним персонажем, допомагає усвідомити культурні паралелі та відмінності [5, с. 544].

Важливим є і розвиток асоціативного мислення. Пояснення ономастичного компонента у фразеологізмі спонукає до асоціацій з певними історичними подіями, легендами, літературними персонажами. Наприклад,

вираз *архімедова сила* (закон Архімеда) в українській мові автоматично викликає асоціації з відомим давньогрецьким вченим та його відкриттями. У польській мові аналогічний вираз *zasada Archimedesesa* має той же вплив, підкреслюючи універсальність наукових концепцій [5, с. 89].

Виявлення національних стереотипів та цінностей також має велике дослідницьке значення. Ономастичні фразеологізми часто закріплюють національні стереотипи та цінності. Вивчення фразеологізму *йти на Канів* (йти далеко, дуже довго, або без чіткої мети, як паломник до Канева) в українській мові розкриває значення Канева як священного місця для українців. Порівняння цього з польськими фразеологізмами, що містять назви знакових для Польщі міст (наприклад, *jechać do Częstochowy* – їхати до Ченстохови, тобто йти на прощу, що символізує релігійну відданість), дозволяє побачити схожість і відмінності в національних цінностях [5, с. 154].

Ватро звертати увагу і на усвідомлення взаємозв'язку мови та культури. Кожен фразеологізм є мікромоделлю культурної реальності. Аналізуючи, чому саме та чи інша власна назва увійшла до складу фразеологізму, студенти починають розуміти, як мова відображає і формує культурний світ. Наприклад, у польській мові існує фразеологізм *spalić za sobą mosty* (спалити за собою мости), що аналогічно українському *спалити мости* (відрізати собі шлях до відступу). Хоча тут немає ономастичного компонента, але він є ілюстрацією універсальності образного мислення. Для ономастичного прикладу, можна розглянути *pan Hilary* у польському прислів'ї *odpowiadać jak pan Hilary* (відповідати як пан Гілярій, тобто говорити нісенітниці або не до ладу), що асоціюється з персонажем, який дає безглузді відповіді [5, с. 234].

Для ефективного впровадження порівняльно-дидактичного аналізу ономастикону у фразеологізмах до навчального процесу доцільно використовувати такі методи: порівняльні таблиці, етимологічний аналіз, ситуативні вправи, проєктна діяльність.

Пояснення походження власних назв у фразеологізмах, їхніх історичних та культурних коренів дозволяє поглибити розуміння вислову [2, с. 35].

Так, український фразеологізм: "За царя Гороха", етимологія якого означає "дуже давно, у давні часи", коли ще "царював" міфічний цар Горох. У

східнослов'янському фольклорі цар Горох є архаїчним, казковим персонажем, що асоціюється з доісторичними, надзвичайно віддаленими часами. Його ім'я, ймовірно, пов'язане зі словом "горох" як символ чогось маленького, зниклого або початку чогось. Культурний корінь вислову виражає народне уявлення про сиву давнину, яка не має чітких хронологічних меж, але існує в колективній пам'яті.

Польський фразеологізм "*Z czasów króla Świeczka*" аналогічний до українського, цей вислів означає "дуже давно, за старовинних часів". "*Król Świeczek*" (Король Цвечек) – це міфічний, казковий король, що походить з польського фольклору. Ім'я "*Świeczek*" може мати зв'язок зі словом "*świek*" (цвях), що може асоціюватися з чимось дуже давнім, "забитим" у минуле. Культурний корінь виразу, як і український аналог, відображає народне уявлення про глибоку давнину, що існує поза історичними документами, у легендах та переказах.

Створення таблиць, де зіставляються фразеологізми обох мов з однаковим або подібним ономастичним компонентом, їх значення та культурний контекст, є ефективним засобом візуалізації та систематизації знань [3, с. 128].

Наприклад, у такій послідовності:

1. Український фразеологізм – Геростратова слава. Значення – Ганебна, підступна слава, здобута шляхом злочину. Польський фразеологізм – ***Sława Herostratesa***. Значення – Ганебна, ница слава. Культурний контекст – обидва вирази походять з *античної історії*, пов'язані з Геростратом, який спалив храм Артеміди, щоб увічнити своє ім'я. Демонструє універсальне розуміння нищої слави.

2. Український фразеологізм – **Баба Параска**. Значення – Про недоречну або надто балакучу, набридливу жінку, часто літню. Польський фразеологізм – ***Ciota Klota***. Значення – Про набридливу, пліткарку, яка надто багато говорить (букв. "тітка Кльота"). Культурний контекст – хоча імена різні, але функція фразеологізму подібна: *позначення типового образу сільської жінки*, що є джерелом пліток чи незручних ситуацій. ***Відображає національні архетипи.***

Створення комунікативних ситуацій, де студенти мають застосувати вивчені фразеологізми, пояснюючи їхнє значення та культурну зумовленість, сприяє активному засвоєнню матеріалу [1, с. 665].

У створеній ситуації "Обговорення стереотипів" завдання - обговоріть, чи існують у вашій культурі або культурі, яку ви вивчаєте, стереотипи, пов'язані з іменами або прізвищами. Використайте фразеологізми з ономастичними компонентами. **Можливий діалог (польською):**

Студент А: "Często słyszę, jak ludzie mówią o kimś, kto plotkuje, że to taka **Ciota Klota**." (Я часто чую, як люди кажуть про когось, хто пліткує, що це така Тітка Кльота.)

Студент Б: "Tak, to prawda. A u nas, na przykład, o kimś, kto jest naiwny, mówi się 'taki **Filip z konopi**'." (Так, це правда. А у нас, наприклад, про когось, хто наївний, кажуть 'такий Філіп з конопель'.)

Викладач: "Zastanówmy się, dlaczego właśnie te imiona stały się częścią takich wyrażen. Co to mówi o polskiej (lub ukraińskiej) kulturze i o stereotypach?" (Давайте подумаємо, чому саме ці імена стали частиною таких виразів. Що це говорить про польську (чи українську) культуру та про стереотипи?).

Залучення студентів до *дослідницьких проєктів*, присвячених вивченню ономастичного складу фразеології, з подальшою презентацією результатів.

Теми проєктів можуть бути різні, зокрема: "Біблійні імена у фразеології: порівняльний аспект"; "Географічні назви у фразеологізмах: культурні маркери"; "Історичні постаті у фразеологічних одиницях: шлях від особистості до символу"; "Власні імена у прислів'ях та приказках: аналіз національних архетипів".

Такий підхід забезпечує не лише засвоєння фразеологічного матеріалу, а й глибоке розуміння культурного контексту, що є ключовим для формування лінгвокраїнознавчої компетенції.

Застосування традиційних та інноваційних підходів до вивчення фразеологізмів ефективно впливає на розвиток мовленнєвих навичок, зокрема, студенти краще розпізнають польські фразеологізми у мовленні. Завдяки інтеграції ономастичних фразеологізмів студенти збагачують

словниковий запас, що підтверджується підвищенням успішності в письмових роботах.

Висновки і перспективи дослідження. Порівняльно-дидактичний аналіз ономастикону в структурі польських та українських фразеологізмів є не лише цікавим, а й вкрай необхідним напрямом у лінгводидактиці. Він дозволяє студентам не просто запам'ятовувати нові слова та вирази, а занурюватися у світ іншої культури, розуміти її особливості та взаємозв'язки з власною. Такий підхід значно підвищує рівень лінгвокраїнознавчої компетенції, сприяючи формуванню повноцінних білінгвальних особистостей, здатних до ефективної міжкультурної комунікації.

Список використаної літератури

1. Брацкі А. Комунікативний курс польської мови для іноземців: профіль підручника та компетенції викладача і слухача. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Т. 9, № 1. С. 663–672. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v9i1.596> (дата звернення: 13.07.2024).
2. Дем'яненко Н. Б. До проблеми дослідження внутрішньої форми фразеологічних одиниць (на матеріалі польської мови). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2004. Вип. 14, кн. 1. С. 104–108.
3. Марчук У. Асоціативні характеристики концепту "жінка" в українській та польській лінгвокультурах (на матеріалі прислів'їв та приказок). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Філологія*. 2008. Вип. 10, Т. 2. С. 128–133.
4. Павлінчук Т. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ. *Українська полоністика*. 2022. Т. 20. URL: <https://doi.org/10.35433/2220-4555.20.2022.fil-5> (дата звернення: 13.07.2024).
5. Kłosińska A., Sobol E., Stankiewicz A., Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłówiami, Warszawa 2005.